תוספתא · מהדורת ליברמן · סדר נזיקין

תוספתא בבא קמא (ליברמן)

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספתא בבא קמא (ליברמן)

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספתא-בבא-קמא-ליברמן/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 5
פרק ג 8
פרק ד 10
פרק ה 12
פרק ו 14
פרק ז 17
פרק ח 21
פרק ט 24
פרק י 28
פרק יא 32

פרק א

א כל שחבתי בשמירתו חבתי בנזקו, זה השור והבור, הכשרתי במקצת נזקו בהכשר כל נזקו, זה הבור. חבתי בתשלומי נזקו, מלמד שהבעלים מטפלין בנבילה. נכסים שאין בהן מעילה, פרט לשור של ישראל שנגח לשור של הקדש, ושור של הקדש, שנגח לשור של ישראל. נכסים שהן של בני ברית, פרט לשור של ישראל שנגח לשור של גוי, נכסים המיוחדין, פרט לנכסי הפקר, חוץ מרשות המיוחדת למזיק, פרט לשהזיק שור ברשותו. ורשות הניזק והמזיק וכשהזיק חב המזיק. כיצד, חצר השותפין והבקעה. נכסין המיוחדין, שהן חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק. והשומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר שהזיק שור ברשותו, מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק. אחד נזקי אדם ואחד נזקי בהמה שמין להם מן העידית, שנ' מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם.

ב שום כסף, אין או' תצא פרה בטלית ולא טלית בפרה, אלא שמין אותן כספים. שוה כסף, מלמד שאין בית דין שמין אלא מדבר שיש בו אחריות. תפש הניזק במטלטלין, שמין לו מהן בפני בית דין, ואפי' מן היתומין, והוא שתפס מחיים. בפני בית דין, מלמד שחייב עד שיעמד בדין. ולא בבית דין הדיוטות. על פי עדים, מלמד שכל דבר שהוא קנס אין משלם על פי עצמו. בני חורין ובני ברית, יצאו גוים ועבדים ופסולי עדות.

ג נשים בכלל הנזק. אע"פ שלא דבר הכת' אלא באיש סופינו לרבות את האשה. הניזק והמזיק בתשלומין, לשלם חצי נזק.

ד חמשה תמין וחמשה מועדין. ר' מאיר אומ' אף הצבוע, ר' לעזר אומ' אף הנחש. במה דברים אמורים בזמן שבאו מן המדבר, אבל היו מרות, מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק. והנחש בין כך ובין כך מועד לשלם.

ה הבהמה אינה מועדה לא ליגח ולא ליגוף ולא לשוך ולא לרבוץ ולא לבעוט. על כולן משלמת חצי נזק בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים. בהמה שהיתה מהלכת כדרכה, בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים, ונתזו צרורות מתחת רגליה ונפלו על הכלי ושברתו, משלמת חצי נזק. היתה מהלכת בדרכה ברשות הרבים, ודרסה על הכלי ושברתו, ונתז הימנו חרס ושבר כלי אחר, על הראשון משלם נזק שלם, ועל האחרון משלם חצי נזק.

ו בהמה שנכנסה מאיליה לרשות היחיד, והזיקה בידה וברגלה ובקרנה ובעול שעליה ובמשוי שעל גבה ובעגלה כשהיא מושכת משלמת נזק שלם. והמזיק בכרמלית משלם נזק שלם.

ז בהמה שהיתה מהלכת כדרכה ברשות הרבים, נפלה לגנה וניזונת משלמת מה שנהנית. מצדי הרחבה ומתוך החנות משלמת מה שנהנית. כיצד משלמת מה שנהנית, אומ' כמה אדם רוצה להאכיל את בהמתו מה שאכלה היא אינו ראוי לאכילה. לפיכך אם אכלה חיטין הראויות לה הרי זו פטורה. שינת ואכלה, משלמת מה שהזיקה. כיצד שינת ואכלה, היתה קופתו מופשלת לאחוריו ברשות הרבים, פשטה פרה ואכלה, משלמת מה שהזיקה. מסאוי שנתון על פתח החנות חציו בפנים וחציו בחוץ, פשטה פרה פיה לתוכו ואכלה, הרי זו פטורה.

ח בהמה שאכלה אוכלין שאין ראוין לאכילה לה, ושתת משקין שאין ראוין לה, וכן חיה שאכלה אוכלין שאין ראוין לה, ושתת משקין שאין ראוין לה, טרפה את הבהמה ואכלה את הבשר, חמור שאכל כרשינין, פרה שאכלה שעורין, חזיר שאכל חתיכות של בשר, כלב שלקלק את השמן, משלמין נזק שלם. בהמה מועדת לילך כדרכה ולשבר, למעך את האדם ואת הפירות ואת הכלים. בין שהזיקה ברגלה כדרך הילוכה, ובגופה כדרך הילוכה, חמור במשוי שעליו כדרך הילוכו. סימכוס אומ' חזיר שהיה נוביר והזיק בחוטמו, משלם נזק שלם.

ט ארבעה כללים היה ר' שמעון בן לעזר או' בנזקין. כל מקום שיש רשות לנזק ולא במזיק חייב בנזק שלם. למזיק ולא לניזק פטור מן הכל. לזה ולזה, כגון חצר השותפין והבקעה [על השן ועל הרגל פטור. על נגיחה ועל נגיפה על נשיכה ועל רביצ' ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק. כל מקום שאין רשות לא לזה ולא לזה, כגון חצר שאינה של שניה', על השן ועל הרגל משלם נזק שלם, על נגיח' ועל נגיפה על נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה, מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק. ר' אליעזר ור' שמעון אומר ר' טרפון היה אומר על הכל משלם נזק שלם, וחכמים אומרים] על השן ועל הרגל משלם נזק שלם, על נגיחה ועל נגיפה על נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק. שור המזיק ברשות הניזק כיצד, נגח נגף נשך רבץ בעט ר' מאיר אומ' משלם נזק שלם, וחכמים אומ' על השן ועל הרגל משלם נזק שלם, על נגיחה ועל נגיפה על נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם, ותם משלם חצי נזק.

פרק ב

א תרנוגלין שהידסו את העיסה, ואת הפירות, או שניקירו, משלמין חצי נזק. הידסו עפר על גבי עיסה ועל גבי פירות, משלמין נזק שלם, היו מחטחטין בחבלו של דלי, נפל ונשבר משלם נזק שלם. נפל ונשבר ושיבר כלי אחר, על הראשון משלמין נזק שלם ועל האחרון

משלמין חצי נזק. תרנגלין שירדו לגינה ושיברו את החליפין, וקיטמו את הירק, משלמין נזק שלם. סימכוס או' על הקיטום נזק שלם, ועל השיבור חצי נזק. תרנגול שהיה פורח ממקום למקום והזיק בגופו, משלם נזק שלם. ברוח שבכנפיו, חצי נזק. סימכוס אומ' נזק שלם. הכלב והגדי שנפלו והזיקו, הרי אילו פטורין. קפצו והזיקו, הרי אילו חייבין. אבל אדם שקפץ בין מלמעלה בין מלמטה והזיק, הרי זה חייב. נפל על גבי חבירו והזיק התחתון בעליון, העליון חייב, העליון בתחתון, התחתון פטור. ואם אמ' לו קבלני, שניהן אחריין זה לזה.

ב אי זהו תם ואי זהו מועד, מועד שהעידו בו שלשה ימים, ותם שהיו התינוקות ממשמשין לו בין קרניו. נעשה תם בן יומו, ונעשה מועד בן יומו. צהב בין הבקר שלשה פעמים זה אחר זה, אפי' ביום אחד, הרי זה תם. רדף שלשה רדיפות זו אחר זו, אפי' ביום אחד, הרי זה מועד, דברי ר' מאיר. ר' יהודה או' מועד שהעידו בו שלשה ימים זה אחר זה, ותם שהחזיר בו שלשה ימים זה אחר זה. לעולם אין נעשה שור המועד עד שיעידוהו בפני בעלים ובפני בית דין, העידוהו בפני בעלים, ולא בפני בית דין, בפני בית דין, ולא בפני בעלים, אין נעשה שור המועד עד שיעידוהו בפני בעלים ובפני בית דין. העידוהו בפני שנים יום הראשון, בפני שנים יום השיני, בפני שנים יום השלישי, הרי אילו שלש עדיות, והן עדות אחת. נמצאת כת הראשונה זוממת, הרי יום אחד פטור מלשלם, [שניה זוממת] שני ימים פטור מלשלם, (שניה זוממת).

ג הרי שלשתן זוממין, הוא פטור והן חייבין, על זה נאמ' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו.

ד נשברה כדו וצלוחיתו ברשות הרבים, ובא אחר והוזק בהן, הרי זה חייב. ר' יהודה פוטר, שאין שמירתן עליו. מודה ר' יהוד' לחכמים במניח אבנו וצלוחיתו ברשות הרבים ובא אחר והוזק בהן שהוא חייב, ששמירתו עליו. מודים חכמים לר' יהודה במניח קנקנים לראש הגג לנגבן, ונפלו ונשברו, ובא אחר והוזק בהן שהוא פטור, מפני שאין שמירתן עליו. הניח אבנו ומשאו ברשות הרבים, אמרו לו פנה אותן, אמ' להן אי איפשי בהן, כל הקודם בהן זכה, ואם בא אחר והוזק בהן, הרי זה חייב. נפלה כותלו לרשות הרבים, אמ' לו פנה אותן, ואמ' אי איפשי בהן, כל הקודם בהן זכה, ואם בא אחר והוזק בהן, הרי זה חייב.

ה המפריח גדירו בקוצין ובצרורות לרשות הרבים, ובא אחר והוזק בהן, הרי זה פטור. נפלו, ובא אחד והוזק בהן, הרי זה חייב. בנאן כדרכו, פטור עד שיתנו לו זמן. נתנו לו זמן, ונפלו בתוך זמן, פטור, לאחר זמן, חייב. וכמה הוא זמן, אין פחות משלשים יום.

ו המצניע קוצים וזכוכית בתוך כותלו של חבירו, ובא בעל הכותל וסתרו, ובא אחר והוזק בהן, הרי זה חייב. חסידים הראשונים היו מוציאין אותן לתוך שדות עצמן, ומעמיקין להן שלשה טפחים, כדי שלא תעלים המחרישה. היה בא בקופה של תבן ובא חבילה של קוצים ברשות הרבים, ובא אחר והוזק בהן, הרי זה חייב. ר' יהודה פוטר, שלא נתנו ערי ישראל אלא לכך. כגון אלו הפותחין ביביהן והגורפין מערותיהן ברשות הרבים בימי החמה שאין להן רשות, בימו' הגשמים אף על פי שיש להן רשו', ובא אח' והוזק בהן, הרי זה חייב.

ז המוציא תבנו וקשו לרשות הרבים לזבלים, ובא אחד והוזק בהן הרי זה חייב, וכל הקודם בהן זכה.

ח ההופך את הגלל לזכות בה ברשות הרבים, ובא אחד והוזק בהן, הרי זה חייב, ואסורה משום גזל. רבן שמעון בן גמליאל או' כל המקלקלין ברשות הרבים מותרין משום גזל. קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה, נתקל הראשון ונפל, בא חבירו ונתקל בו ונפל, בא חבירו ונתקל בו ונפל, הראשון משלם לשיני, והשיני לשלישי. ואם מחמת הראשון נפלו כולם, הראשון משלם על ידי כולם. וחייבין על נזקי אדם ופטורין על נזקי כלים. לפיכך אם הזהירו זה את זה הרי אילו פטורין.

ט חמרין שהיו מהלכין זה אחר זה, נתקל הראשון ונפל, בא חבירו ונתקל בו ונפל, בא חבירו ונתקל בו ונפל, אפי' מאה כולן פטורין. הראשון משלם לשני, והשני לשלישי. ואם מחמת הראשון נפלו כולם הראשון משלם על ידי כולם, שחייב על נזקי אדם ופטור על נזקי בהמה, לפיכך אם הזיקו זה את זה כולם פטורין. שור שדחף את חבירו וחבירו את חבירו הראשון משלם לשני והשני לשלישי, ואם מחמת הראשון נפלו, הראשון משלם על ידי כולן. חמש שישבו על גבי ספסל ונשבר, כולן חייבין לשלם. ואם מחמת האחרון נשבר, האחרון משלם על ידי כולן.

י חמורים שרגליו של אחד מהם רעות אינן רשאין לעבור עליו. נפל, רשאין לעבור עליו. היה אחד מהן טעון ואחד רכוב, [מעבירין את טעון מפני הרכוב. אחד טעון] ואחד ריקן, מעבירין את הריקן מפני הטעון. אחד רכוב ואחד ריקן, מעבירין את הריקן מפני הרכוב. היו שניהן טעונין, שניהן רכובין, שניהן ריקנין, עושין פשרה ביניהן. וכן שתי ספינות שהיו באות זו כנגד זו, אחת פרוקה ואחת טעונה, מעבירין את הפרוקה מפני הטעונה. שתיהם פרוקות ושתיהן טעונות עושות פשרה ביניהן.

יא שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים, אחד רץ ואחד מהלך, שניהם רצין שניהם מהלכין, שניהם ממשמשין, והזיקו זה את זה, שניהן פטורין, שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך.

איסי הבבלי או' הרץ חייב, מפני ששינה. ומודה איסי הבבלי שאם היה ערב שבת עם חשיכה, פטור.

יב מסקלין דרך רשות הרבים דברי ר' יהושע, ר' עקיבא אומ' כשם שאין לו רשות לקלקל כך אין לו רשות לסקל, ואם סיקל יוציא לים או לנהר או למקום הטרשים. והמסקל נוטל מן האמצע ונותן לצדדין, ואם בא אחר והוזק בהן, הרי זה חייב, אע"פ שאמרו הרי הוא כמסקל מלפני בהמה ונותן לפני אדם מלפני הרואין ונותן לכל הסומין שדרך בהמה להלך באמצע ובני אדם מצדדין. דרך הרואין להלך באמצע והסומין מן הצדדין. המסקל נוטל מתוך שדהו ונותן לרשות הרבים ובא אחר והוזק בהן הרי זה חייב, אע"פ שאמרו הרי הוא כמסקל מתוך שאינו שלו ונותן לתוך שלו.

יג מעשה באחד שהיה מסקל מתוך שדהו ונתן לרשות הרבי', היה חסיד אחד רודפו, אמ' לו מפני מה אתה מסקל מתוך שאינו שלך ונותן לתוך שלך, שחק עליו. לאחר זמן נצטרך אותו האיש ומכר את שדהו, והיה מהלך באותו מקום ונתקל, אמ' לא לחנם אמ' לי אותו האיש הרי אתה מסקל מתוך שאינו שלך לתוך שהוא שלך.

פרק ג

א שור שהזיק שהיה מועד בקרנו ותם בשנו, וחבל בזה ובזה, תם משלם חצי נזק מגופו, מועד משלם נזק שלם מן העליה. אין שם עליה, תם משלם חצי נזק מגופו, מועד, יוציא ויבקש לעליה.

ב כלל אמרו בנזקין, הרג את שורו, וקרע את כסותו, וקיצץ נטיעותיו, לא יאמר טול את הנבלה ותן לי את הפרה, טול אתה קרעים ותן לי את הטלית, טול את הקצציץ ותן לי את הנטיעות, אלא שמין אותן כמה הן יפין עד שלא הוזקו וכמה הן יפין משהוזקו, לפיכך הין משלמין. ר' עקיבא אומ' אף התם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם, שנ' כמשפט הזה יעשה לו. יכול ישלם מן העליה ת"ל יעשה לו, מגופו הוא משלם, ואין משלם מן העליה.

ג שור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום, נוטל את שורו. מת או הכחיש אין לו אלא שור. שור שוה מאתים שנגח שור שווה מאתים והנבלה יפה חמשים זוז, זה נוטל חצי חי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת שנ' ומכרו את השור החי וחצו את כספו וגו' דברי ר' יהודה. אמ' לו ר' מאיר לא בזה דברה תורה, אלא בזמן שהנבילה אינה יפה כלום, הא מה ת"ל וגם את המת יחצון, יחצו דמי מתה ביניהן.

ד יש חייב על נזקי עצמו ועל נזקי שורו וחמורו, ופטור על נזקי עצמו ועל נזקי שורו (ועל נזקי שורו) וחמורו. כיצד חייב על נזקי עצמו ועל נזקי שורו וחמורו, הזיק ברשות היחיד חייב, שורו וחמורו חייבין, הזיק במתכוין חייב, שורו וחמורו חייבין, הדליק גדישו של חבירו ביום הכפורים חייב, שורו וחמורו חייבין, כיצד פטור מלשלם על נזקי עצמו ועל נזקי שורו וחמורו, הזיק ברשות הרבים כדרך הילוכו פטור, שורו וחמורו פטורין, המית בלא מתכוון פטור, שורו וחמורו פטורין. חבל בהקדש בגר ועבד משוחרר פטור, שורו וחמורו פטורין, ופטור על נזקי עבדו ואמתו.

ה כיצד משלם במותר חצי נזק, שור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים הכחישו חמשים זוז, חזר האחרון והכחישו שלשה של זהב, האחרון משלם לראשון חצי דינר זהב. שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים וחבל בו חמשים זוז, (חזר האחרון והכחישו) השביח הניזק היה שוה ארבע מאות זוז, שאילמלא לא הזיקו היה יפה שמנה מאות זוז, עד שלא עמד בבית דין [והשביח] אין לו אלא בשעת נזקו, [משעמד בדין] הכחיש אין לו אלא כשעת עמידתו בבית דין. [השביח המזיק, אם עד שלא עמד בבית דין השביח אין לו אלא כשעת נזקו. הכחיש אין לו אלא כשעת עמידתו בבית דין]. אם משעמד בבית דין והשביח, אין לו אלא משעת עמידתו בבית דין. הרג שורו של חבירו, הוקרה בהמה, או שהוזלה, הדליק גדישו של חבירו, הוקרה תבואה, או שהוזלה, בין משעמד בדין ובין עד שלא עמד בדין, אין לו אלא בשעת נזקו.

ו שור שהיה רודף אחר חבירו והפך הנרדף וחבל בו, או שחבלו בו אחרים, הרי אילו פטורין. הוזק הרודף בנרדף פטור, נרדף ברודף חייב. שור שעלה על גבי חבירו, ובא בעל תחתון ושמטו, או ששמט את עצמו, ונפל ומת, פטור. דחאו ונפל ומת, חייב. שור שהיה רועה, ויצא שור אחר אחריו, נמצא הרועה זה שמת, אפי' זה מנוגח וזה מועד לנגיחה, זה מנושך וזה מועד לנשיכה, פטור. ר' אחא או' גמל שהיה אוחר בין הגמלים ונמצא גמל מת שם, חייב, בידוע שזה המיתו. יצאו שני שורים אחרים, ספק שהן המיתוהו, ספק ממקום אחר מת, הרי אלו פטורין, אם בידוע שהן המיתוהו, הרי אילו משלמין בקטן ולא בגדול, בתם ולא במועד.

ז שני שוורין שהיו רועין, ויצאו שני שוורין אחריהן נמצאו הרועים הללו מתים, ספק שהן המיתום ספק ממקום אחר מתו, הרי אילו פטורין. ואם בידוע שהן המיתום הרי אילו משלמין בקטן ולא בגדול, בתם ולא במועד, ואם בידוע שהשחורין המיתו את הלבנים, והיו שם אחד גדול ואחד קטן, אחד תם ואחד מועד, הרי אילו משלמין לגדול ולקטן, לגדול מן הקטן ולקטן מן הגדול, לגדול מן התם, ולקטן מן המועד. היו הניזוקין של שנים

והמזיקי' של אחד, ספק שהן המיתום, ספק ממקום אחר מתו, הרי אילו פטורין. אם בידוע שהן המיתום, הרי אילו משלמין בקטן ולא בגדול, בתם ולא במועד, ואם בידוע שהשחורין המיתו את הלבנים, והיו שם אחד גדול ואחד קטן, אחד תם ואחד מועד, הרי אילו משלמין לגדול ולקטן, לגדול מן הקטן, ולקטן מן הגדול, לגדול מן התם ולקטן מן המועד, והניזוקין משמנין ביניהן. זה נוטל לפי שלו וזה נוטל לפי שלו. היו הניזוקין של אחד והמזיקין של שנים, ספק שהן המיתום ספק ממקום אחר מתו, הרי אילו פטורין. ואם בידוע שהן המיתום הרי אילו משלמין בקטן ולא בגדול בתם ולא במועד. ואם בידוע שהשנים המיתו את השנים, והיו שנים אחד גדול ואחד קטן, אחד תם ואחד מועד, הרי אילו משלמין לגדול ולקטן, לגדול מן הקטן, לגדול מן התם, לקטן מן המועד. והמזיקין משמנין ביניהן, זה נותן לפי שלו וזה נותן לפי שלו. היו המזיקין של שנים והנזוקי' של שנים, אע"פ שבידוע שהשחורין המיתו את הלבנים הרי אילו פטורין, שזה אומ' לו שלך המת וזה אומ' לו שלך המת. ואם בידוע שהשנים המיתו את השנים, בזמן שכולם באין לבית דין פטורין, אין כולן באין לבית דין חייבין. שנים שזרקו שתי אבנים ושברו שתי חביות, אחת של יין ואחת של שמן, זה אומ' את של יין וזה אומ' את של יין, משלמין את של יין. אחת מליאה ואחת ריקנית זה אומ' את הריקנית וזה אומ' את הריקנית, משלמין את הריקנית. שברו חבית אחת זה אומ' אתה שיברתה וזה אומ' אתה שיברתה, שניהן פטורין.

פרק ד

א שור שחציו של ישראל וחציו של הקדש שהזיק של ישראל, מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק. של הקדש, בין תם בין מועד, פטור. הוזק מאחר, של ישראל חייב, ושל הקדש פטור. שור של הקדש, הבעלים חייבין באחריותן, הבעלים נוטלין את נזקו ונותנין את נזקו. שור שחציו של ישראל וחציו של גוי שהזיק, של ישראל מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק, ושל גוי בין תם בין מועד משלם נזק שלם.

ב שור של גוי שהזיק של ישראל אחד חבירו, אע"פ שקבלו עליהם לדון בדיני ישראל, משלמין נזק שלם, שאין תם ומועד בנזקי הגוי.

ג שור של ישראל שנגח שור של כותי, ושל כותי שנגח שור של ישראל, מועד משלם נזק שלם מן העלייה ותם משלם חצי נזק. ר' מאיר אומ' שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור, ושל נכרי שנגח שור של ישראל, בין תם בין מועד משלם נזק מן העלייה. יפה כח הדיוט מכח גבוה וכח גבוה מכח הדיוט. יפה כח הדיוט, נזקין להדיוט ואין

נזקין לגבוה, ריבית ואונאה להדיוט, ואין ריבית ואונאה לגבוה, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה להדיוט, ואין תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה לגבוה, נשבע להדיוט משלם קרן וחומש, לגבוה, אין משלם אלא קרן. יפה כח גבוה, מעילה לגבוה ואין מעילה להדיוט, אמירתי לגבוה כמסירתי להדיוט, קרן וחומש לגבוה, ואין קרן וחומש להדיוט קרן, הקונה מן הגבוה בכסף, ומן ההדיוט בכסף ובשטר ובחזקה.

ד שור חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח פטור. ר' עקיבא ור' יעקב אומ' משלם חצי נזק. שור שנתחרשו בעליו, או שנשתטו בעליו, או שהלכו בעליו למדינת הים, יהודה בן נקוסא אומ' סמכוס אומ' לעולם הוא בתמותו עד שיעידוהו בפני בעלים. ר' יוסה או' מעמידין עליו אפטרופין. העידוהו בפני אפטרופין, נתפקח החרש, ושפה השוטה, והגדיל הקטן, או שבא בעליו ממדינת הים, יהודה בן נקוסה או' סמכוס אומ' לעולם הוא כתמותו ראשונה עד שיעידוהו בפני בעלי' שנייה. ר' יוסה או' הרי הוא כחזקתו. זה הכלל כל שהועד בו והועד בבעליו בדבר שהועד בו בשעה שהועד עליו משלם נזק שלם מן העלייה, וכל שלא הועד בו ולא הועד בבעליו בדבר שלא הועד בו בשעה שלא הועד עליו משלם חצי נזק מגופו.

ה ר' יהוד' או' מועד לשבתות ואינו מועד לימות החול. אימתי הוא תם, עד שיחזור בו שלשת ימי שבתות זו אחר זו.

ו יש כן חייב בכופר וחייב במיתה, חייב במיתה ופטור מן הכופר, חייב בכופר ופטור מן המיתה, פטור מן הכופר ופטור במיתה. שור מועד שהמית חייב בכופר וחייב במיתה, שור תם שהמית, ושור חרש שוטה וקטן שהמית, המית גר ועבד משוחרר, חייב במיתה ופטור מן הכופר. שור שהיה מתחכך בכותל ונפל על האדם, נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם, לנכרי, והרג בן ישראל, לנפלים, והרג בן קיימא, חייב בכופר ופטור מן המיתה. ולעניין הנזקין, ר' יהודה מחייב, ור' שמעון פוטר, שנ' כי יגח עד שיתכוין ליגח. ואם היה תם פטור מן הכופר ופטור מן המיתה. המית גוי, בן שמונה, פטור מן הכופר ופטור מן המיתה. ר' יהודה או' שור המדבר, ושור הקדש, ושור גר שמת ואין לו יורשים, פטור, שנ' והועד בבעליו ולא ישמרנו, אין בעלין לאלו. יתר על כן אמ' ר' יהודה, המית כשהוא של הדיוט ולא הספיק לעמוד בדין עד שהקדישו בעליו, המית כשהוא של גר ולא הספיק לעמוד בדין עד שמת הגר, פטור, שנ' ולא ישמרנו בעליו והמית ששוות המתתו לשעת עמידתו בבית דין חייב, את שלא שוות המתתו לשעת עמידתו בבית דין פטור.

ז כיצד הוא משלם, שמין את הניזק כמה הוא יפה, לפיכך הוא משלם. ר' שמעון בי ר' יהודה ר' יוחנן בן ברוקה אומ' שמין את הבעלים כמה הן יפין, לפיכך הן משלמין.
ח כל שחייב בבן חורין חייב בעבדים, בין בכופר בין במיתה, כל שפטר בבין חורין פטר בעבדים. המית עבד עברי נותן כל כופר, ועבד של שני שותפין, נותן לשניהם, חציו עבד וחציו בן חורין, נותן לפי חשבון, חצי כופר ליורשין וחצי שלשים סלע לבעלים.
ט הממית על פי עד אחד, והרובע והנרבע על פי עד אחד, פסול לגבי מזבח, ופטור מן המיתה, ומותר בהנאה. הממית על פי שנים, והרובע והנרבע על פי שנים, פסול לגבי מזבח, ואסור בהנאה, וחייב במיתה. הממית, בין משלו בין משל חבירו, בין לפני הקדישו ובין לאחר הקדישו, בין בשוגג בין במזיד, בין באונס בין ברצון, פסול לגבי מזבח. רובע ונרבע, בין משלו ובין משל חבירו, בין לפני הקדישו ובין לאחר הקדישו, בין בשוגג בין במזיד, [בין באונס ובין ברצון], פסול לגבי מזבח. באונס כשר, ברצון פסול.
י יש בנוגח שאין ברובע וברובע שאין בנוגח, נוגח משלם את הכופר לאחר מיתה, מה שאין כן ברובע, ויש ברובע שהרובע עשה בו אונס כרצון, שאין מתכוין כמתכוין, מה שאין כן בנוגח.

פרק ה

א שור תם שהזיק, עד שלא עמד בדין והקדישו בעליו, מקודש, שחטו, ומכרו, ונתנו במתנה, מה שעשה עשוי. מה שעמד בדין הקדישו בעליו, אין מוקדש. שחטו, ומכרו, ונתנו במתנה, לא עשה ולא כלום, מפני שמשלם מגופו.
ב שור מועד שהזיק בין עד שלא עמד בדין ובין משעמד בדין, והקדישו בעליו מוקדש, שחטו ומכרו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי, מפני שמשלם מן העלייה.
ג שור תם שהזיק ואחר כך המית, המית ואחר כך הזיק, פטור. שור מועד שהזיק ואחר כך המית חייב, המית ואחר כך הזיק, עד שלא נגמר דינו חייב, משנגמר דינו פטור.
ד שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר שהזיק שור ברשותו, מועד משלם נזק שלם, ותם משלם חצי נזק. שאלו בחזקת תם ונמצא מועד, הבעלים משלמין חצי נזק, והשואל פטור. הועד בפני שואל בו ואחר כך מכרו הבעלים, הבעלים משלמין חצי נזק, והשואל משלם חצי נזק. המית ברשותו, ואחר כך מסרו לבעלין, עד שלא נגמר דינו מסרו לבעלין פטור, משנגמר דינו מסרו לבעלין חייב. ר' יעקב אומ' אף משנגמר דינו, עד שלא נסקל מסרו לבעלים פטור.

ה פרה שהמיתה ואחר כך ילדה, עד שלא נגמר דינה ילדה ולדותיה מותרין, משנגמר דינה ילדה וולדותיה אסורין. נתערבו באחרין ואחרין באחרין כולן אסורין בהנאה. מה יעשו להן, כונסין אותן לכיפה עד שעה שימותו. ר' לעזר בי ר' שמעון אומ' כולהן נסקלין.

ו הגוזל שור מחבירו והמית ברשותו, ואחר כך מסרו לבעלים בין עד שלא נגמר דינו ובין משנגמר דינו חייב.

ז הלוקח שור מחבירו בחזקת שהוא תם ונמצא מועד, והועד בו בפני שיני באמת שהוא חייב לו, מפני מקח טעות. שור שפסק את המוסרה ויצא והזיק, תם פטור ומועד חייב דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומ' תם חייב ומועד פטור. ר' ליעזר בן יעקב אומ' זה וזה פטורין שנ' ולא ישמרנו בעליו, שמור הוא זה. ר' ליעזר אומ' אין שמירה לשור אלא סכין.

ח [כנוס שורך ואני אשמרנו], הזיק פטור, הוזק חייב. כנוס שורך ושמרו, הוזק חייב, הזיק משלם נזק שלם דברי ר' מאיר. וחכמים אומ' על השן ועל הרגל משלם נזק שלם, על נגיחה ועל נגיפה על נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם, ותם משלם חצי נזק.

ט הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשותו, בא שור ממקום אחר שלא ברשות, נגח נגף נשך רבץ בעט ר' מאיר אומ' משלם נזק שלם, וחכמים אומ' על השן ועל הרגל משלם נזק שלם, על נגיחה ועל נגיפה ועל נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם, ותם משלם חצי נזק.

י הכניס קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ובא שור ממקום אחר שלא ברשות ושברן, פטור, ואם הוזק בהן בעל קדירות חייב.

יא הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ובא שור ממקום אחר שלא ברשות ואכלן, פטור, ואם הוזק בהן בעל הפירות חייב.

יב נפל לבור והבאיש את מימיו, חייב בכופר דברי ר' טרפון, ר' עקיבא פוטר מן הכופר. היה בו עבד, או אמה, נותן שלשים סלע דברי ר' טרפון, ור' עקיבא פוטר משלשים סלע.

יג יש נותן את הכופר ואין נסקל, נסקל ואין נותן את הכופר. החופר בור ברשותו ונפל עליו שור והרגו נותן את הכופר ואין נסקל, נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות, נגחו שורו של בעל הבית, או שנשכו כלבו של בעל הבית, ומת, נסקל ואין נותן את הכופר.

יד שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה ואם משנגחה ילדה, סמכוס אומר משלם חצי כופר לפרה ורביע לולד. וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ולדה בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה ואם משנגחה ילדה, סמכוס או' משלם חצי נזק מן הפרה ורביע מן הולד.

פרק ו

א שור שדחף את חבירו ונפל לבור ומת, בעל השור חייב ובעל הבור פטור. ר' נתן או' במועד זה נותן מחצה וזה נותן מחצה, בתם בעל הבור משלם שלשה חלקים, ובעל השור רביע.

ב החופר בור ברשותו, ונפל עליו שור והרגו חייב בכופר ואם הוזק השור בעל הבור פטור.

ג החופר בור ברשות הרבים ונפל עליו שור והרגו, פטור מן הכופר, ואם הוזק השור, בעל הבור חייב.

ד חפר ברשות הרבים ופתח לרשות הרבים, אפי' הוא של רבים, חייב, עד שימסור לרבים. אי זהו בור שאמרה תורה, חפר ברשות היחיד ופתח לרשות היחיד, יש לו רשות לחפור ויש לו רשות לפתוח, ברשות הרבים ופתח לרשות הרבים, אין לו רשות לחפור ואין לו רשות לפתוח, ברשות היחיד ופתח לרשות הרבים יש לו רשות לחפור ואין לו רשות לפתוח, אבל יש רשות הרבים ליכנס לשם, ברשות הרבים ופתח לרשות היחיד, אפי' היא של רבים, פטור. ר' יוסי בי ר' יהודה מחייב עד שיעשה לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, או עד שירחיק מן הכותל ארבעה טפחים, כדי שיהלך אדם, או עד שימסור לרבים.

ה חפר ופתח ומסר לרבים פטור. וכן היה נחוניא פותח וחופר שיחין עושה, חופר ומוסר לרבים, וכשבא דבר זה לפני חכמים אמרו עשה זה כהלכה.

ו חפר כראוי וכסה כראוי, עשה לו חוליא גבוהה עשרה טפחים, מסר לחולה, ולזקן שיש בהן דעת, פטור.

ז חפר שלא כראוי, וכסה שלא כראוי, עשה לו חוליא פחותה מעשרה טפחים, מסרו לחרש שוטה וקטן שאין בהן דעת, חייב.

ח חפר תשעה טפחים ובא אחר וחפר טפח, האחרון חייב. ר' יהודה אומ' אחר האחרון למיתה, אחר הראשון להזיק.

ט חפר עשרה, ובא אחר וסיידו וכיידו האחרון חייב. אחד חפר עשרה, ואחד חפר עשרים, ואחד חפר מאה, ואחד חפר מאתים, כולן חייבין.

י בור של שנים, אחד מכסה ואחד מגלה, המגלה חייב. כסהו ונתגלה כשהוא עומד ורואה ולא כסהו, הרי זה חייב. כסהו והלך לו, אע"פ שנתגלה לאחר מיכן, פטור.

יא חפר חמשה טפחים, ובא אחר וחפר חמשה, האחרון חייב.

יב כמה שיעורו, להזיק כל שהוא, ולמיתה עשרה טפחים. סמכוס או' לעומק שלשה טפחים, לארכו ולרחבו ארבעה. ר' לעזר הקפר או' כמלואו של נופל.

יג נפל לפניו מקול הכרייא חייב, לאחריו מקול הכרייא פטור. בבור ובשיח בין מלפניו בין מלאחריו חייב.

יד נפל לתוכו חרש שוטה וקטן, שור סומה, המהלך בלילה, חייב, בן, או בת, עבד, או שפחה, פטור. נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו, חמור וכליו ונתקרעו, חייב על הבהמה, ופטור על הכלים, שנ' ומכרו את השור החי וגו', יצאו כלים שאין להם אונאה, יצא אדם שאין הימנו אונאה כמותו, למה זה דומה, למניח אבנו וצלוחיתו ברשות הרבים, ובא אחר והוזק בהן, חייב על נזקי אדם ופטור על נזקי צלוחית. ואם הטה את הצלוחית ונשברה, אף הוא חייב על נזקי צלוחית.

טו בור שבאמצע הדרך הרי זה של עולי בבל, עד שיתודע שהוא של אנשי אותה העיר, שברחבה, ושבכרמלית, הרי היא של אנשי אותה העיר, עד שיתודע שהיא של עולי בבל. שבאמצע השדה, הרי הוא של בעל השדה, עד שתיודע שהיא של אנשי אותה העיר. הנהרות והמעינות שמושכין, הרי הן של כל אדם.

טז המבעית את חבירו פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים. צווח באזנו וחירשו פטור, אחזו באזנו וחירשו חייב. המבעית בהמת חבירו פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים.

יז הלעיטה חלתית, הרדפני, וסם המות, וצואת תרנגלין, פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים. שליח בית דין שהכה ברשות בית דין והזיק, פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים. העושה מלאכה במי חטאת, ובפרת חטאת של חבירו], פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. רופא אומן שריפה ברשות בית דין והזיק, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. המחתך את העובר במעי אשה ברשות בית דין והזיק, פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים.

יח אחד שור ואחד שאר בהמה חיה ועוף לנזקין. מועד משלם נזק שלם, ותם משלם חצי נזק. אחד שור וחמור ואחד בהמה חיה ועוף להרביע, ולכלאים. ר' עקיבא אומ' כל אחד ואחד נתרבה במקומו. ר' יוסה או' משם ר' ישמעאל בדברות הראשונות הוא אומ' אתה ובנך ובתך ועבדך [ואמתך] ובהמתך, בדברות האחרונות הוא אומ' אתה ובנך ובתך ושורך וחמורך וכל בהמתך, שור וחמור בכלל היו, ולמה יצאו, להקיש עליהן. מה שור וחמור האמורין לעניין שבת עשה בה שאר בהמה חיה ועוף כשור וחמור, אף שור וחמור האמורין לעניין כל דבר נעשה שאר בהמה חיה ועוף כשור וחמור.

יט נעל כראוי, וקשר כראוי, עשה לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים, מסרה לחולה ולזקן שיש בהן דעת, פטור. נעל שלא כראוי, עשה לה מחיצה פחותה מעשרה טפחים מסרה לחרש שוטה וקטן שאין בהן דעת, חייב. אי זהו שלא כראוי, כל שאין יכול לעמוד ברוח.

כ רועה שמסר צאנו לרועה אחר, ראשון חייב ושיני פטור. המוסר צאנו לרועה, אפי' חיגר, אפי' חולה, אפי' לפניו כשלש מאו' צאן, פטור. מסרו לחרש שוטה וקטן, חייב. לעבד, ולאשה, פטור, ומשלמין לאחר זמן. כיצד עושין להן, בית דין כותבין עליהן שטרי חוב. נתגרשה אשה, ונשתחרר העבד, חייבין לשלם. החותך יבלת של חבירו ועומד לחתכה, לא יאמר לו תן לי מה שחבלת בי, אלא נותן לו כל בושתו. הקוצץ נטיעותיו של חבירו ועתיד לקוצצן, לא יאמר לו תן לי מה שחבלת בי, אלא נותן לו כל נזקו.

כא אין שמין בית קב, מפני שמשביחו ולא בית כור מפני שפוגם, אלא שמין בית סאה פחותה באותה שדה, כמה היתה יפה וכמה היא יפה. ר' שמעון בן יהודה אומ' משם ר' שמעון במה דברים אמורים בזמן שאכלה יחורי תאנים, או שקטפה לולבי גפנים, אבל אם אכלה פגין, או בוסר, רואין אותן כאילו הן פירות גמורין. ר' יהודה או' משום ר' עקיבא אכלה פירות נטיעות, שמין להן נטיעות. עצמן, שמין להן בית סאה. ר' שמעון בן יהודה או' משום ר' עקיבא תבואה שהביאה שליש הרי היא כנטיעות.

כב ניבה וניבתו הרוח, אם יש בשלו כדי לנבות הרי זה חייב ואם לאו, הרי זה פטור. ר' שמעון או' שלם ישלם המבעיר את הבערה, הכל לפי הדליקה. המדליק בתוך שלו, כמה תעבר הדליקה, ר' לעזר בן עזריה אומ' שש עשרה אמה, דרך רשות הרבים, בשעת הרוח, שלשים אמה. ר' יהודה או' שלשים אמה, ובשעת הרוח, חמשים אמה. ר' עקיבא או' חמשים אמה, ובשעת הרוח, שלש מאות אמה. מעשה בערב שקפץ האור יתר משלש מאות אמה והזיק, מעשה שעיברה הדליקה את הירדן, שהיתה קשה. במי דברים אמורים בזמן שקפצה, אבל אם היתה מסכסכת והולכת, או שהיו עצים מצוין לה, אפי' עד מיל הרי זה חייב.

כג עברה נהר, או גדר, או שלולית, שהן רחבין שמונה אמות, פטור.

כד המדליק את הגדיש והיו בו כלים, ר' יהודה או' ישלם מה שהיה בתוכו, וחכמים או' אין משלם אלא דמי גדיש בלבד של חטין, או גדיש של שעורין, ורואין את מקום הכלים כאילו מלא תבואה. ומודה ר' יהודה לחכמים במשאיל מקום לחבירו להגדיש, והטמין, שאין משלם אלא גדיש, גדיש של חטין וגדיש של שעורין, ורואין את מקום הכלים כאילו מלא תבואה. השאילו לגדוש בו חטין, וגדש שעורין, שעורים, וגדש חטין, אין משלם

אלא שעורין. היה גדיש של חטין ומחופה בשעורין, שעורין ומחופה בחטין, אין משלם אלא שעורין. היה אדם ישן בתוכו ודלק, אפי' שוגג פטור, מפני שנידון בנפשו.

כה נכנס לחנות של נגר שלא ברשו', ויצאת לו בקעת וטפחה לו בפניו, פטור, ואם נכנס ברשות, בעל החנות חייב.

כו נכנס לחנותו של נפח שלא ברשותו, ויצאו ניצוצות והזיקוהו, פטור, ואם נכנס ברשות, בעל החנות חייב.

כז פועל שנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשותו, אע"פ שיש לו רשות ליכנס ולהגבות את שכרו, נגחו שורו של בעל הבית, או שנשכו כלבו של בעל הבית, פטור, ואם אמ' לו הכנס, בעל הבית חייב.

כח גמל שטעון פשתן ועובר ברשות הרבים, ונכנס בפשתנו לתוך החנות ודלקה בנירו של חנוני, והדליק את הבירה, [מן האגף ולפנים, בעל גמל חייב], מן האגוף ולחוץ, חנוני חייב, ר' יהודה אומ' אם היתה לפניו איצטבה והדליק, פטור. וחכמים אומ' אע"פ שהיתה לפניו איצטווה והדליק, חייב. וכן היה ר' יהודה אומ' בנר חנוכה פטור, מפני שהניח ברשות. וחכמים אומ' בין זה ובין זה חייב. כגון אילו מסככין על פתחי חניותיהן ברשות הרבים בחג, אע"פ שיש להן רשות, ובא אחר והוזק בהן, הרי זה חייב.

כט חומר בשור שאין בבור, ובבור שאין בשור, שהשור חייב בכופר, וחייב בשלשים של עבד, נגמר דינו אסור בהנאה, ודרכו לילך ולהזיק, מה שאין כן בבור. חומר בבור, שהבור מועד לעולם, מה שאין כן בשור.

ל חומר בשור שאין באש, ובאש שאין בשור, שהשור חייב בכופרין, וחייב בשלשים של עבד, ונגמר דינו אסור בהנאה, ואם מסרו לחרש שוטה וקטן חייב, מה שאין כן באש. חומר באש, שהאש מועדת לעולם, מה שאין כן בשור.

לא חומר בבור שאין באש, ובאש שאין בבור. חומר בבור, שהבור מסרו לחרש שוטה וקטן חייב, מה שאין כן באש. חומר באש, שהאש מועדת לילך ולהזיק, ומועדת לוכל דבר הראוי לה ודבר שאין ראוי לה, מה שאין כן בבור.

פרק ז

א הגנב משלם תשלומי כפל, ואם טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה. הגזלנין בין כך ובין כך אין משלמין אלא קרן.

ב שאלו תלמידיו את רבן יוחנן בן זכיי וכי מה ראת תורה להחמיר בגנב יותר מבגזלן, אמ' להן גזלן השוה עבד לקוניו, וגנב חלק כבוד לעבד יתר על כבוד קוניו, כביכול עשה

גנב עין העליונה כולה אינה רואה ואת האזן שאינה שומעת שנ' הוי המעמיקים מה' וגו' ויאמרו לא יראה יה וגו'. כי אמרו אין רואה אותנו עזב ה' את הארץ. ר' מאיר אומר משלו משל משם רבן גמליאל למה הדבר דומה לשנים שעשו משתה בעיר אחת, אחד קרא את בני העיר ואת המלך לא קרא, ואחד לא קרא לא את המלך ולא את בני העיר, אי זה מהן עונשו מרובה, זה שקרא את בני העיר ואת המלך לא קרא עונשו מרובה יתר מן השיני. אמ' ר' יהודה מפני מה אמרו טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה, מפני שנשתרש בחטא.

ג חמשה דברים היה רבן יוחנן בן זכיי אומרן כמן חומר, מפני מה גלו ישראל לבבל יותר מכל הארצות כולם, מפני שבית אברהם אבינו משם. משלו משל למה הדבר דומה לאשה שקלקלה על בעלה, להיכן משלחה לבית אביה.

ד בלוחות הראשנים הוא אומ' והלוחות מעשה אלים המה וגו'. ובשניות והלוחות מעשה משה והמכתב מכתב אלים. משלו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שקידש את האשה, הוא מביא את הלבלר ואת הקולמוס ואת הדיו ואת השטר ואת העדים, קילקלה, היא מביאה את הכל, דייה שיתן לה המלך כתב הכר יד שלו.

ה הרי הוא או' אשר נשיא יחטא, אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן חטאת שגגה על שגגתו, ואו' ורצע אדניו את אזנו במרצע, וכי מה נשתנה אזן לרצע מכל איברין לפי ששמעה מהר סיני כי לי בני ישראל עבדים, ופרק ממנו עול שמים והמליך עליו עול בשר ודם, לפיכך אמ' הכת' תבוא אזן ותרצע שלא שמרה מה ששמעה.

ו דבר אחר, הוא לא רצה להשתעבד לקונו יבא וישתעבד לבניו. ואו' מזבח אבנים לא תניף עליהן ברזל, וכי מה ראה הכתו' לפסול את הברזל יותר מכל מיני מתכות, מפני שהחרב נעשית ממנו, והחרב סימן פורענות והמזבח סימן כפרה, מעבירין דבר שסימן פורענות מדבר שסימן כפרה. והלא דברים קל וחומר, ומה אם אבנים שאינן לא רואות ולא שומעות ולא מדברות, על שמטילות כפרה בין ישראל לאביהם שבשמי' אמ' הכת' לא תניף עליהן ברזל, בני תורה שהן כפרה לעולם על אחת כמה וכמה שלא יגע בהן אחד מן המזיקין כולן.

ז הרי הוא או' אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אליך, אבנים שמטילות שלום, והלא דברים קל וחומר ומה אם אבנים שאינן לא רואות ולא שומעות ולא מדברות על שמטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים אמ' המקום יהיו שלימות לפני, בני תורה שהן שלום בעולם על אחת כמה וכמה שיהיו שלימים לפני המקום.

ח שבעה גנבין הן. הראשון שבכולם גונב דעת הבריות, והמסרב בחבירו לאורחו ואין בלבו לקרותו, והמרבה לו בתקרובת ויודע לו שאינו מקבל, והמפתח לו החביות שמכורות לחנוני, והמעויל במידות, והמשקר במשקלות, והמערב את הנידה בתלתן, ואת החומץ בשמן, אע"פ שאמרו אין השמן מקבל דלוס, לפיכך מושחין בו את המלכים, ולא עוד אלא שמעלין עליו שאילו היה יכול לגנוב דעת העליונה היה גונב, שכל הגונב דעת הבריות נקרא גנב, שנ' ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל. מי גדול גונב או ניגנב, הוי או' ניגנב, שיודע שנגנב ושותק.

ט וכן מצינו כשהיו ישראל עומדין על הר סיני בקשו לגנוב דעת העליונה, שנ' כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, כביכול נגנב הוא להם, ת"ל מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי וגו'. אם תאמר שאין הכל גלוי לפניו, והלא כבר נאמ' ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו, אע"פ כן והוא רחום יכפר וגו' ואומ' כסף סיגים מצופה על חרש שפתים דולקים ולב רע.

י ר' מאיר או' בוא וראה חביבה מלאכה לפני מי שאמר והיה העולם, שור מפני שבטלו ממלאכתו משלם חמשה, שה מפני שאין לו מלאכה משלם ארבעה. רבן יוחנן בן זכיי אומ' בוא וראה כמה חס המקום על כבוד הבריות, שור מפני שמהלך ברגליו משלם חמשה, שה מפני שטוענו משלם ארבעה.

יא למעלה מהן גונב את האסורין בהנייה, שפטור מלשלם. את השטרות, ואת הקרקעות, ואת ההקדשות, אין משלם אלא קרן. את הבהמה, את החיה, ואת העופות, ואת הכסות, ואת הפירות, ואת הכלים [ופטר חמור], משלם תשלומי כפל. אע"פ שאסור בהנאה יש לו היתר לאחר זמן.

יב הגונב את השור, טבחו ומכרו, משלם חמשה, שה משלם ארבעה, שנ' חמשה בקר ישלם תחת השור וגו'.

יג למעלה מהן הגונב את בן חורין, שנידון עליו בנפשו. ר' שמעון או' הרי הוא אומ' חולק עם גנב שונא נפשו וגו', משלו משל למה הדבר דומה לאחד שטען כלים ויצא מבית חבירו, מצאו אחר אמ' לו מה זה פל'. אמ' לו, ר', טול חלקך ואל תגיד, לאחר זמן מצאו בעל גניבה אמ' לו משביע אני עליך אם לא ראית אדם שטען כלים ויצא מתוך ביתי, אמ' לו שבועה שאיני יודע מה אתה סח, על זה נאמ' חולק עם גנב שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד. אבל המתגנב מאחר חבר, והולך ושונה פרקו, אע"פ שנקרא גנב זוכה לעצמו שנא' לא יבוזו לגנב וגו'. סוף שמתמנה פרנס על הצבור, ומזכה את הרבים, וזוכה לעצמו ומשלם כל מה שבידו, שנ' ונמצא ישלם שבעתים וגו'.

יד גנב ונתן לאחר וטבח, גנב ונתן לאחר ומכר, גנב ונתן לאחר והחליף, גנב והקדיש, גנב ונתן במתנה, גנב ונתן בהקפה, גנב ופרע את חובו, גנב ושלח סבלונות לבית חמיו, משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

טו הגונב את הקיטעת, ואת החיגרת, ואת הסומה, הגונב של שותפין, משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. השותפין שגנבו משלמין תשלומי כפל ופטורין מתשלומי ארבעה וחמשה.

טז הגונב טריפה ומכרה, משלם תשלומי ארבעה וחמשה. כלאים ומכרן, משלם תשלומי ארבעה וחמשה דברי ר' מאיר. וחכמים או' אין משלם אלא תשלומי כפל בלבד. ר' לעזר אומ' הכלאים מן הרחל ומן הגדי משלם תשלומי ארבעה וחמשה, מן הכוי משלם תשלומי כפל, ופטור מתשלומי שלשה.

יז הגונב פרה מעוברת, וטבח, ומכר, משלם תשלומי ארבעה וחמשה דמי פרה מעוברת. וילדה, ואחר כך טבח את עוברה, משלם תשלומי כפל, ופטור מתשלומי ארבעה וחמשה. הגונב פרה מעוברת וילדה, ואחר כך טבחה, שמינה והכחישה, משלם תשלומי כפל כשעת הגניבה, ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת טביחה ומכירה. כחושה והשמינה, משלם תשלומי כפל כשעת גניבה, ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת טביחה ומכירה.

יח הגונב טריפה וטבחה, שור הנסקל וטבחו, עגלה ערופה וטבחה, והטובח לע"ז, משלם תשלומי ארבעה וחמשה דברי ר' מאיר, וחכמים אומ' עד שתהא זביחה מותרת באכילה. ר' נחוניא או' יום הכפורים הרי הוא כשבת לתשלומין. מכרה חוץ מידה, חוץ מרגלה, חוץ מקרנה, חוץ מגיזתה, משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ר' שמעון בן לעזר או' חוץ מידה, חוץ מרגלה, משלם תשלומי כפל, חוץ מקרנה, וחוץ מגיזתה, משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ר' אומ' חוץ מדבר [שהנשמה תלויה בו, משלם תשלומי ד' וה'. חוץ מדבר] שאין הנשמה תלויה בו, משלם תשלומי כפל, ואין משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

יט גנב ברשות הבעלין וטבח, ומכר, אם הגביה, (ונתנו לפדיון בנו) הרי זה חייב, ואם לאו, פטור.

כ נתנו לפדיון בנו, לבעל חובו, ולאשה בכתובתה, לא עשה כלום. הגביהו ונתנו לפדיון בנו או לבעל חובו, ולאשה בכתובתה, מה שעשה עשה. היה עומד ברשות הרבים וטבח, ומכר, אין משלם אלא קרן.

כא הגונב תרומה, ומעשר שיני, משלם תשלומי כפל. את השטרות, ואת הקרקעות, ואת ההקדשות, אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלין, אין משלם אלא קרן. ר' יוסי הגלילי אומ' קדשים קלין כהדיוט, ושאר כל הקדשים אין משלם אלא קרן. בן עזאי אומ' בכור כהדיוט, ושאר כל הקדשים אין משלם אלא קרן. אבא יוסי בן דסאי אמ' משם ר' יוסה הגלילי שלמים כהדיוט, ושאר כל הקדשים אין משלם אלא קרן.

כב שנים מעידין בו שגנב, ושנים מעידין בו שטבח, ומכר, נמצאו זוממין על טביחה, הוא משלם תשלומי כפל, והן משלמין תשלומי ארבעה וחמשה. נמצאו זוממין, הוא פטור, והן משלמין תשלומי כפל. נמצאו זוממין על זה ועל זה, על זה נאמ' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו.

כג [שנים מעידין בו שגנב והן מעידין בו שטבח, ומכר, נמצאו זוממין על הטביח', הוא משלם תשלומי כפל, והן משלמין תשלומי ג'. א"ר יוסי בד"א בזמן שהן שתי עדיו' אבל אינ' אלא עדו' אח', עדו' שבטלה מקצת' בטלה כולה. נמצאו זוממי' על טביח' ומכיר', הו' פטו', והן משלמי' תשלומי כפל. נמצאו זוממי' על זה ועל זה חייבין, על זה ועל זה נאמר ועשיתם לו כאשר זומם לעשות לאחיו].

כד תן לי שורי, ואמ' אין לי אלא מעות, תן לי מעות ואמ' אין לי אלא בהמה, תן לי ארבעה וחמשה שוורי' ואמ' אין לי אלא אחד, אם היה יפה כדמי כולן שמין לו.

פרק ח

א הגונב נפש מאחיו מבני ישראל, אחד גונב איש, ואשה, וגר, ועבד משוחרר, אחד איש, ואשה, וגר, ועבד משוחרר, שגנבו, הרי אילו חייבין. מכרו, בין לאביו, בין לאחיו, בין לאחד מן הקרובין, חייב. גנבו ולא מכרו, או שמכרו ועומד בשוק, פטור. הגונב את העבדים פטור. שנים מעידין בו שגנב ושנים מעידין בו שמכר, ונמצאו זוממין על גניבה, הוא פטור והן פטורין. נמצאו זוממין על מכירה, הוא פטור. נמצאו זוממין על זה ועל זה, חייבין על זה ועל זה. ועל זה נאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו.

ב היכן שורי שגנבת, אמ' לו אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה, אביך מכרו לי, אביך נתנו לי במתנה, והעדים מעידין בו שגנב וטבח ומכר, משלם תשלומי ארב' וחמשה. הודה, עד שלא באו עדים אין משלם אלא קרן, משבאו עדים, משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

ג היכן שורי שגנבת, ואמ' לו טועה מצאתיו וטבחתיו, והעדים מעידין בו שגנב וטבח, מאיליו בא אצלי וטבחתיו, והעדים מעידין בו שגנב וטבח ומכר, היה עומד בשוק

וטבחתיו, והעדים מעידין בו שגנב וטבח ומכר, משלם תשלומי ארבעה וחמשה. הודה, בין משבאו עדים ובין עד שלא באו עדים, אין משלם אלא קרן.

ד היכן שורי שהפקדתי אצלך, אמ' לו איני יודע מה אתה סח, או שאמ' לו אבד, והעדי' מעידין בו שאכלו, אין משלם אלא קרן. הודה, בין משבאו עדים ובין עד שלא באו עדים, אין משלם אלא קרן.

ה היכן שורי שגנבת, ואמ' לו אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה, אביך מכרו לי, אביך נתנו לי במתנה, משביעך אני, ואמ' אמן, והעדים מעידין בו שגנב וטבח ומכר, משלם תשלומי ארבעה וחמשה. הודה, לאחר שבועה, או עד שלא באו עדים, משלם קרן וחומש ואשם, משבאו עדים, משלם תשלומי ארבעה וחמשה ואשם.

ו היכן שורי שגנבת, ואמ' לו טועה מצאתיו וטבחתיו, משביעך אני, ואמ' אמן, והעדים מעידין שגנב, [מאליו בא אצלי וטבחתיו, בשו' היה עומ' וטבחתיו, משביעך אני, ואמר אמן, והעדי' מעידין בו שגנב,] משלם תשלומי כפל ואשם. הודה לאחר שבועה, אם עד שלא באו עדים הודה, משלם קרן וחומש ואשם, ואם משבאו עדים הודה, משלם תשלומי כפל ואשם.

ז היכן שורי שהפקדתי אצלך, אמ' איני יודע מה אתה סח, או שאמ' לו אבד, משביעך אני, ואמ' אמן, והעדים מעידי' בו שאכלו, אין משלם אלא קרן. הודה לאחר שבועה, בין עד שלא באו עדים ובין משבאו עדים, משלם קרן וחומש ואשם.

ח אמ' לו ניגנב, משביעך אני, ואמ' אמן, והעדים מעידין בו שגנבו, משלם תשלומי כפל. הודה לאחר שבועה, עד שלא באו משלם קרן וחומש ואשם, משבאו עדים, משלם תשלומי כפל ואשם, וחומש עולה לו מתוך כפילו דברי ר' יעקב. וחכמים אומ' כל המשלם קרן משלם חומש ואשם, וכל שאין משלם את הקרן אין משלם חומש ואשם, ואין משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה מוסיף חומש ואשם, זה אינו בא מכח בעלים, אלא מכח שבועה.

ט אין פורסין נשבין ליונין אלא אם כן היה רחוק מן היישוב שלשים ריס. במי דברים אמורים במדבר, אבל ביישוב אפי' מאה מיל, הרי זה אסור.

י אין מגדלין תרנגלין בירושלם, מפני הקדשים. ואם יש להן גינה, או אשפה, הרי זה מותר. אע"פ שאמרו אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, אבל מגדלין בכור בעל מום שלשים יום. ואם היה תם, אפי' עשר שנים הרי זה מותר. ומה אני מקיים לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים, במדברות שביהודה, ובמדברות שבכפר עמאייק.

יא מפני מה אמרו אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, מפני שמביאין בהמה דקה מחוצה לארץ לארץ, ואין מביאין בהמה גסה מחוצה לארץ לארץ. אע"פ שאמרו אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, אבל מגדלין אותה קודם לרגל שלשים יום, קודם למשתה בנו שלשים יום. ולא שתהא יוצא ורועה בשוק, אלא שתהא קשורה לכרעי המטה.

יב שאלו את רבן גמליאל מהו לגדל בהמה דקה, אמ' להן מקימין את העגונה שלשים יום, והטבח לוקח ומוכר, ובלבד שלא ישייר את האחרונה שבהן יתר משלשים יום.

יג כל האשכולות שעמדו להן לישראל משמת משה עד שעמד יוסה בן יועזר איש צרדה ויוסף בן יוחנן איש ירושלם אי איפשר ליתן בהן דופי, משמת יוסה בן יועזר איש צרדה ויוסף בן יוחנן איש ירושלם ועד שעמד ר' יהודה בן בבא איפשר ליתן בהן דופי. אמרו עליו על ר' יהודה בן בבא שהיו כל מעשיו לשם שמים, אלא שגידל בהמה דקה. כך היה, פעם אחת חלה נכנס רופא אצלו, אמ' לו אין לך רפואה אלא חלב רותח, לקח לו עז וקשרה בכרעי המטה, והיה יונק ממנה חלב רותח, שהיה גונח. פעם אחת בקשו חכמים ליכנס אצלו, אמרו היאך נכנס אצלו, שליסטים עמו בבית. וכשמת, דקדקו חכמים במעשו ולא מצאו בו אלא אותו עון. אף הוא אמ' בשעת מיתתו יודע אני שאין בידי עון אלא זה בלבד, שעברתי על דברי חבירי.

יד אמ' ר' שמעון שזורי מבעלי בתים שבגליל היו בית אבא, ומפני מה חרב, מפני שדנו דיני ממונות באחד, ושגידלו בהמה דקה. ואע"פ חורש היה לנו סמוך לעיר, ושדה מפסקת בינו לעיר, שהבהמה נכנסת ויוצא דרך עליה.

טו רועה שעשה תשובה אין מחייבין אותו למכור כולן כאחד, אלא מוכר והולך על יד על יד. נפלו לו חזירין וכלבים בירושה אין מחייבין אותו למכור אותן כולן כאחד, אלא מוכר על יד על יד והולך.

טז נדר ליקח לו בית, וליקח לו שדה, אין מחייבין אותן ליקח לו מיד, אלא עד שימצא עד ההוגן לו. מעשה באשה אחת שהיצר לה בנה, ואמרה קונם כל מי שישלח אלי איני מחזירתו, וידעו בה שני בני אדם שאינן הגונין, קפצו עליה, ובא מעשה לפני חכמים ואמרו, לא נתכוונה זו אלא עד שתמצא את ההגון לה.

יז כשם שאין מגדלין בהמה דקה, כך אין מגדלין חיה דקה. ר' שמעון בן לעזר או' מגדלים כלבים כופרים, וחולדות הסנואין, וחתולין, והקופות, דברים המנקין את הבית, אע"פ שאמרו אין מגדלין כלבים ביישוב, אבל מגדלין בעיירות הסמוכות לספר בימים, וקושרין אותן בשלשלאות של ברזל, ומתירין אותן בלילות. ר' ליעזר או' המגדל כלבים כמגדל

חזירים. צד אדם יוני שובך מתוך שלו. אימתי בזמן שהושיבן כתקנן, לא הושיבן כתקנן, אסור בהן, ומותר בגדוליהן. אבל צדין חיה ועוף מכל מקום, ואין נמנעין. בראשונה שהיו שבטים כתקנן, אמרו אין אדם פורש חרמו, ומעמיד ספינתו, בתוך של חבירו, אבל צדין בחכין ובמכמרין בכל מקום, ואין נמנעין, ובלבד שלא יפרוש את הקלע, ויעמיד את הספינה.

יח אין השבטים צדין דגים מימה של טבריה, מפני שהוא של נפתלי, ולא עוד אלא שנותנין לו מלא חבל של חרם לדרומה של ים, שנ' ים ודרום ירשה דברי ר' יוסה הגלילי, ר' עקיבא או' ים זה ימה של סובכי, דרום זה ימה של טבריא, ירשה זה ים הגדול. ר' שמעון בן לעזר אומ' תלושין שבמדבר הרי הן של כל השבטים, ומחוברין הרי הן של אותו השבט.

יט וכן היה ר' שמעון בן לעזר אומ' אין לך כל שבט ושבט שלא היה נוטל בהר ובשפלה ובנגב, וכן לפניהן החתי והאמרי והכנעני והפרזי והחוי והיבוסי. ירדן שבארץ ישראל, שנ' הירדן וגבול ואומ' ומעבר לירדן יריחו קדמה מזרחה, ירדן שביריחו דברי ר' יהודה, ר' שמעון בן יוחיי או' הרי הוא או' כי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען, כיון שאתם עוברים את הירדן, הרי אתם בארץ כנען. ר' לעזר בי ר' יוסה אומ' תחומי ארץ ישראל שבכתובין נדונין כארץ ישראל.

פרק ט

א שלשה עשר הן אבות נזיקין, השור והבור המבעה וההבער שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר נזק וצער ריפוי שבת ובשת. חבל בו חמשה נותן לו חמשה. אינן אלא ארבעה נותן לו ארבעה. אינן אלא שלשה נותן לו שלשה. אינן אלא שנים נותן לו שנים. אינן אלא אחת נותן לו אחד.

ב בנזק כיצד. הכהו וקטע ידו, וקיטע רגלו, אין רואין אותן כאילו עושה סלע ביום, וכאילו עושה מנה ביום, אלא רואין אותן כאילו חיגר שומר קשואין. ואם תאמר לקת מדת הדין, לא לקת, שכבר נותן לו דמי ידו ודמי רגלו.

ג אבל הכהו וצמתה ידו, הכהו וצמתה רגלו, רואין אותו כאילו עושה סלע ביום נותנין לו סלע ביום, מנה נותנין לו מנה ביום, ונותנין לו כל נזקו. ובכולן שמין ונותנין לו מיד, לפיכך אם מתנונה והולך, אפי' חמש שנים, אין לו אלא מה שאמדוהו. הבריא, נותן לו מה שאמדוהו, עד כמה נותן לו, עד שיבריא. בן עזיי אומ' נותן לו נכי מזון.

ד עלו בו צמחין מחמת המכה ונסתרה המכה, חייב לרפותו, וחייב ליתן לו שבתו. שלא מחמת המכה, או שעבר על דברי הרופא, פטור. ר' יהודה אומ' אפי' עלו בו צמחין מחמת המכה ונסתרה המכה, חייב לרפותו, ופטור מליתן לו שבתו. וחכמים או' כל שחייב לרפותו חייב ליתן לו שבתו, וכל שפטור מלרפותו פטור מליתן לו שבתו.

ה המכה את חבירו ואמדוהו למיתה, אומדין אותו לחיים. לחיים, אין אומדין אותו למיתה. אמדוהו למיתה, חייב מיתה ופטור מן המומין, אמדוהו לממון, חייב ממון ופטור מן המיתה. אמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה, אומדין אותו לממון שנייה. מאימתי נותן לו, משעה שהכהו.

ו אמדוהו לחיים ומת, משלם נזק וצער ריפוי שבת ובשת ליורשין. אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה, והכביד ומת, אומדין אותו, אם מחמת המכה הראשונה מת הרי זה חייב, ואם לאו, הרי זה פטור. ר' נחמיה או' אפי' מת מחמת מכה ראשונה פטור.

ז ועוד זו דרש ר' נחמיה אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה, וכי עלת על לב שיהא זה מהלך בשוק וזה נהרג על ידיו, אלא אפי' מת מחמת מכה ראשונה פטור.

ח החובל בבנו ובתו [גדולים] חייב בכל. בעבדו ושפחתו העברים של אחרים, מוציאין מידו. ושל בתו, נותנין לו מיד, ושל בנו עושה לו בהן סגולה מיד. בבניו ובנותיו קטנים של עצמו, פטור מן הכל. החובל בבתו קטנה, נזקה שלה, והשאר הרי זה פטור.

ט חבלו בה אחרים, נזקה שלה, והשאר עושה לו בהן סגולה. ואם מתה, אביה יורשה.

י החובל בבנו גדול, חייב, בעבדו ושפחתו הכנענים, חייב בכל, ופטור מן השבת, מפני ששבתו שלו. חבל יתר מן הראוי להן, הרי זה חייב.

יא האב המכה את בנו, והרב הרודה את תלמידו, וכולן שהכו ושהזיקו הרי אילו פטורין, חבלו יותר מן הראוי להן, הרי אילו חייבין. שליח בית דין שהכה ברשות בית דין והזיק, פטור. יתר מן הראוי לו, הרי זה חייב. רופא אומן שריפא ברשות בית דין והזיק, פטור, חבל יתר מן הראוי לו, הרי זה חייב.

יב המבייש את חבירו ערום, הרי זה חייב, ואינו דומה מביישו ערום למביישו לובש. ביישו במרחץ, הרי זה חייב, ואינו דומה מביישו במרחץ למביישו בשוק. ואינו דומה המתבייש מן היקיר למתבייש מן הפגום, ואינו דומה גדול המתבייש לקטן המתבייש, בן גדולים המתבייש, לבן קטנים המתבייש.

יג החובל בחרש, שוטה, וקטן, חייב בארבעה דברים, ופטור מן הבושת, מפני שאין להן בושת. ר' אומ' אומ' אני חרש יש לו בושת, קטן אין לו בושת. החובל שוטה, פעמים

יש לו בושת, פעמים אין לו בושת. סומא, ר' יהודה או' אין לו בושת, וחכמים אומ' יש לו בושת.

יד החובל באשתו, בין שחבל בה הוא, בין שחבלו בה אחרים, מוציאין מידו וילקח בהן קרקעות, והוא אוכל פירות. ר' יהודה בן בתירה אומ' בושת שבסתר לה שני חלקים ולו אחד, בושת שבגלוי לו שני חלקים ולה אחד. שלו נותנין לו מיד, ושלה ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות.

טו החובל בחייבי גולות בית דין, חייב בכל. בחייבי מיתות בית דין, עד שלא נגמר דינו, חייב, משנגמר דינו, פטור. היוצא ליהרג, וחבל באחרים, חייב, חבלו בו אחרים, פטורין. ר' שמעון בן לעזר אומ' אף הוא שחבל באחרים פטור, שאין מחזירין אותו לאמדת בית דין מעתה.

טז הרודף אחר חבירו להרגו, ונהפך הנרדף וחבל בו, או שחבלו בו אחרים, פטורין, שנ' ולא תקחו כופר לנפש רוצח.

יז הרגו והרג את בהמתו כאחד, הרגו וקיטע את ידו כאחד, הרגו וסימא את עינו כאחד, פטור, שנ' ולא יהיה אסון ענוש יענש, הא אם יש אסון אין נענש. אבל הרג את בהמתו ואחר כך הרגו, קיטע את ידו ואחר כך הרגו, סימא את עינו ואחר כך הרגו, חייב, שנ' דמים לו שלם ישלם. זה הכלל כל שחלה עליו מיתה ותשלומין כאחד, פטור, מיתה ואחר כך תשלומין, תשלומין ואחר כך מיתה, הרי זה חייב.

יח החובל באביו ואמו, ועשה בהן חבורה, אפי' שוגג, פטור, מפני שנידון בנפשו. הרובע, והנרבע, פטור, אפי' שוגג, מפני שנידון בגופו. הדליק גדישו של חבירו ביום הכפורים, אפי' שוגג, פטור, מפני שנידון בנפשו.

יט הגונב כיסו של חבירו והוציאו בשבת, הרי זה חייב, שכבר נתחייב בגניבת הכיס עד שלא תבוא שבת. אם היה מגריר בו ויוצא, פטור.

כ העושה מום במוקדשין, אין משלם אלא חצי נזק. הכה את האשה ויצאו ילדיה, משלם נזק וצער ריפוי שבת ובשת לאשה, דמי ולדות, לבעל, שנ' ונגפו אשה הרה מה ת"ל הרה, ולדות לבעל הריון. נתגרשה מזה ונשאת לזה, נתגרשה מזה ונשאת לזה, ולדות לבעל הריון. היתה מעוברת מגר, ועבד משוחרר, ולדות של גר, ועבד משוחרר. לפיכך אם מת, הרי זה זכה. החובל בעבדו, ושפחתו העבריים בינו לבינן, הרי אילו נשבעין ונוטלין.

כא החובל בעבדו, ושפחתו הכנעניים בינו לבינן, פטור, מפני שהוא קנס.

כב המכה את עבדו, מכרו לאחר ומת, פטור שנ' והכהו ומת תחת ידו, עד שתהא מכתו ומיתתו ברשותו. עבד שחבל בעצמו, יוצא לחרות ונותן לרבו. האשה שחבלה בבעלה אין

מפסדת כתובתה. וכשם שאי איפשר לה למכור כתובתה והיא תחתיו, כך אין מפסדת כתובתה והיא תחתיו.

כג עבד שאמ' לרבו הפלתה שיני וסמיתה את עיני, תן לי דמי עיני, הרב אומ' סמיתי את עינך והפלתי את שינך, טול דמי שינך, עבד נשבע ונוטל.

כד המוכר את עבדו, בין מתכוין לו ובין שאין מתכוין לו, יצא בן חורין. רבן שמעון בן גמליאל אומ' במתכוין יצא בן חורין, בשאין מתכוין לא יצא בן חורין.

כה היה רבו רופא, ואמ' לו רפא את עיני זו, וסמאה, שני זו, ועקרה, סוחק בו ויצא בן חורין. רבן שמעון בן גמליאל אומר לא יצא בן חורין. וכולן אם אמר לאחר לעשות לו כן לא יצא בן חורין.

כו הכהו נגד עינו ואינו רואה נגד אזנו ואינו שומע לא יצא בן חורי', שנ' הכהו עד שיעשה בו מעשה. על עינו ואינו רואה, על אזנו ואינו שומע, יצא בן חורין.

כז הכהו על מוחו וירדו מים וחפו עיניו, על עיניו ויצאו בנות מלך וסימא את עינו, יצא בן חורין. הכהו על עינו וכהת, על שינו ונדדה, אם היה משתמש בהן, לא יצא בן חורין, ואם לאו, יצא בן חורין. היתה עינו כהה, וסימאה, שינו נדודה, ועקרה, אם היה יכול לישתמש בהן לשעבר, יצא בן חורין, ואם לאו, לא יצא בן חורין.

כח החובל בחבירו, ומת החובל, יתנו היורשין. מת הנחבל, יתן ליורשיו. הנחבל, בין שיש שם טענה ובין שאין שם טענה, הרי זה נשבע ונוטל. ר' יהודה היה קורא אותה כאי, כל זמן שהן חובבין זה את זה הרי אילו נשבעין ונוטלין. היה נשוך מקום שאין יכול לישוך את עצמו, ונוטל שלא בשבועה. לאחר זמן, זה או' חבלתה וזה אומ' לא חבלתה הרי זו כאחד מכל הטענות.

כט החובל בחבירו, אע"פ שלא בקש החובל מן הנחבל, הנחבל צריך שיבקש עליו רחמים, שנ' ויתפלל אברהם אל האלהים, וכן אתה מוצא בריעי איוב, שנ' ועתה קחו לכם שבעה פרים ושבעה אלים, מהו אומ' וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו.

ל ר' יהודה אומ' משם רבן גמליאל הרי הוא אומ' ונתן לך רחמים ורחמך והרבך וגו'. זה סימן יהא בידך כל זמן שאתה רחמן הרחמן מרחם עליך.

לא הכהו באחר ידו, בנייר, בפינקס, בעורות שאין עבודין, בטמוס של שטרות שבידו, נותן ארבע מאות זוז. ולא מפני שמכה של צער, אלא מפני שמכה של בזיון, שנ' קומה ה' הושיעני אלהי כי הכית וגו'. ואומ' בשבט על הלחי את שופט וגו', ואומ' גוי נתתי למכים וגו'. וכשם שחייב על נזקי חבירו, כך הוא חייב על נזקי עצמו. הוא עצמו שרק וטס בפניו כנגד חבירו, מתלש בשערו, מקרע את כסותו, משבר את כליו, מפזר את מעותיו

בחמתו, פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים, שנ' ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש. ר' שמעון בן לעזר אמ' משם ר' חלפאי בן אגרא שאמ' משם ר' יוחנן בן נורי מתלש בשערו, מקרע את כסותו, משבר את כליו, מפזר את מעותיו בחמתו, יהא בעיניך כעובד ע"ז, שאילו אומ' לו יצרו לך ועבוד ע"ז עובד היה, שכך היא עבודתו של יצר הרע.

לב האומר סמא את עיני שמזקתני, קטע את ידי שמזקתני, פטור.

לג אנסוהו גוים, ונטלו ממנו של חבירו בפניו פטור, הוא נטל ונתן להן הרי זה חייב.

פרק י

א הגוזל את הפרה ועיבירה אצלו, ושנת ושלישה, אפי' ארבעה וחמשה פעמים, וכן הגוזל את הרחל ונטענה אצלו וגזזה, אפי' ארבעה וחמשה פעמים, עז, וחלבה, אפי' ארבעה וחמשה פעמים, משלם כשעת הגזילה. ר' שמעון אומ' רואין אותן כאילו הן שומות אצל אחרים.

ב גזל צמר וליבנו, טוו וליבנו, פשתן ונקהו, אבנים ושיפן, משלם כשעת הגזילה. ר' שמעון בן לעזר אומ' כל דבר שהשביח הגזלן יד הגוזל על העליונה, רצה משלם כשעת הגזילה, רצה אומ' לו הרי שלך לפניו.

ג גזל עבדים והזקינו, אילנות והזקינו, פירות והרקיבו, בית ונתנגע, מטבע ונפסל, יין ונתגלה, יין ונתנסך, תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בהמה ונעבדה בה עבירה, או' הרי שלך לפניך.

ד עבדים והזקינו ומכרן, אילנות והזקינו וקצצן, פירות והרקיבו ומכרן, בית ונתנגע ונתצו, מטבע ונישוף, יין ונתגלה ושפכו, יין ונתנסך ושפכו, תרומה ונטמאת ושרפה, חמץ ועבר עליו הפסח ושרפו, בהמה ונעבדה בה עבירה ונסקלה, משלם כשעת הגזילה. זה הכלל כל גזילה שהיא בעינה, ולא שינה אותה מברייתה, יאמר לו הרי שלך לפניך, ואם שינה אותה מברייתה משלם כשעת הגזילה. והגנב משלם כשעת הגניבה.

ה הגוזל את המריש ובנאו בבירה, בית שמאי או' יקעקע את הבירה ויטול את המריש, ובית הלל או' מחשב כל מה שהיה שוה ונותן לבעלים, מפני תקנת שבין.

ו היורד לחורבתו של חבירו ובנאה שלא ברשות, וכשהוא יוצא אמ' תן לי עציי ואבניי, אין שומעין לו, רבן שמעון בן גמליאל או' בית שמאי או' הרשות בידו, ובית הלל אומ' אין שומעין לו.

ז היורד לחורבתו של חבירו ובנאה שלא ברשות, שמין לו וידו על התחתונה. היורד ברשות, שמין לו וידו על העליונה. כיצד ידו על העליונה, אם השבח יתר על ההוצאה נותן לו את השבח, ואם הוצאה יתירה על השבח נותן לו את הוצאה.

ח נגר שקבע מסמר בשידה, בתיבה ובמגדל ונשבר, חייב לשלם, מפני שהוא כנושא שכר. נתן לחרש לעשות לו כסא ועשה לו ספסל, ספסל ועשה לו כסא, יד הבעלים על העליונה דברי ר' יהודה, ר' מאיר או' נותן לו דמי עציו. ומודה ר' מאיר לר' יהודה שאם נתן לחרש לעשות לו כסא נאה ועשה לו כעור, ספסל נאה ועשה לו כעור, שיד הבעלים על העליונה.

ט חטין לטחון, ולא לתתן ועשאו מורסן וסובין, קמח לנחתום ועשאו פת ניפלין, בשר לטבח וניבלה, צמר לצבע והקדיחו, חייב לשלם, מפני שהוא כנושא שכר. רבן שמעון בן גמליאל או' נותן לו דמי בושתו ובשת אורחיו.

י המוסר בהמתו לטבח, וניבלה, אומן פטור, הדיוט חייב. ונושא שכר בין זה ובין זה חייב. המראה דינר לשלחני ונמצא רע, חייב לשלם, מפני שהוא כנושא שכר.

יא הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו, יוליכנו אחריו אפי' למדי. לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו, אבל נותן הוא לשליח בית דין שעשה, ואם מת, מחזיר ליורשיו. ר' שמעון בן לעזר אומ' בשלוח בית דין שעשה ניגזל, ולא שלוח בית דין שעשה גוזל. לפיכך אם שלח הלה ונטלה, הרי זה זכה. אמ' ר' לעזר בי ר' צדוק במה דברים אמורים בזמן שהיתה הקרן מרובה על הוצאה, אבל אם היתה הוצאה מרובה על הקרן הרי זה משלם קרן וחומש בבית דין, ומביא אשם על השבועה. פרוטה בקרן מעכב, חצי פרוטה אין מעכב. חומש כולו אין מעכב. משזקף החומש, הרי הוא כקרן לכל דבר.

יב הגוזל את חבירו ונשבע לו, הרי זה משלם קרן וחומש ומביא אשם. מת הנגזל, משלם ליורשיו קרן וחומש ואשם. מת הגוזל, יורשי הגוזל משלמין לניגזל קרן, ופטורין מן החומש ומן האשם. מת הגוזל והניגזל, יורשי הגוזל משלמין ליורשי הניגזל קרן, ופטורין מן החומש ומן האשם.

יג ראה גזילתו של חבירו בתוך ביתו, ואבידתו של חבירו בתוך ביתו, ואמ' איני יודע, או שהיה יודע ונעלמו ממנו בשעה שנשבע, פטור, שנ' ונשבע על שקר. אמ' לבניו גזילה זו של פלני היא, אבידה זו של פלני היא, בזמן שנשבעין על דעת אביהן חייבין, על דעת עצמן פטורין.

יד הגוזל את הרבים חייב להחזיר לרבים. חמור גזל הרבים מגזל היחיד, שהגוזל את היחיד יכול לפייסו ולהחזיר לו גזילו, הגוזל את הרבים אין יכול לפייסן ולהחזיר להן גזילן.

טו הגוזל את הגוי חייב להחזיר לגוי. חמור גזל הגוי מגזל ישראל, הגוזל את הגוי ונשבע ומת, חייב להחזיר מפני חילול השם.

טז דרש ר' יוסה הגלילי בגוזל את הגר, והיה עולה לירושלם ומעותיו ואשמו בידו, ומצאו וזקפו עליו במלוה, הביא אשמו ואחר כך מת הגר, יצא. לא הספיק להביא את אשמו עד שמת הגר, הרי זה צריך להביא אשם, והמעות זכה בהן, וחכמים או' לא עשה כלום עד שיתנם לו ויחזור ויטלם ממנו.

יז דרש ר' עקיבא כשבא מזופרין בגוזל את הגר ונשבע לו, והיה עולה לירושלם ומעותיו ואשמו בידו, ומת בדרך, הכסף ינתן לבניו ואשם ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה, שנ' מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו, מי שצריך כפרה, יצא זה שאין צריך כפרה.

יח נתן את הכסף לאנשי משמר ומת, אין היורשין יכולין להוציא מידם, שנ' איש אשר יתן לכהן לו יהיה. נתן הכסף ליהויריב ואשם לידעיה יצא. אשם ליהויריב וכסף לידעיה יחזור הכסף אחר אשם דברי ר' יהודה, וחכמים אומ' אחר כסף. אמ' ר' אם כדברי ר' יהודה, וקריבו בני יהויריב את האשם לא נתכפר לו, אלא אם כן קיים אשם יחזור הכסף מבני ידעיה אצל בני יהויריב, ויקריבו בני יהויריב את האשם ויתכפר לו. עבר משמרו של יהויריב, יחזור האשם מבני יהויריב אצל בני ידעיה ויקריבו בני ידעיה את האשם, ויתכפר לו. המביא אשמו ולא הביא גזילו, לא יהא ממרס בדמו עד שיביא גזילו, אלא תעבר צורתו ויצא לבית השריפה. הביא אשמו ולא הביא מעילתו, לא יהא ממרס בדמו עד שיביא מעילתו, אלא תעבר צורתו ויצא לבית השריפה.

יט מצורע שהביא חטאתו קודם לאשמו, לא יהא ממרס בדמה עד שיביא אשמה, אלא תעבר צורתה ותצא לבית השריפה.

כ גזל והחליף, גזל והקדיש, גזל ונתן במתנה, גזל ונתן בהקפה, גזל ופרע את חובו, גזל ושלח סבלונות לבית חמיו, הרי זה חייב, המקבל הימנו הרי זה פטור.

כא הגוזל ומאכיל לבנו ובתו הקטנים, לעבדו ושפחתו הכנעניים, פטורין מלשלם. הניח להן אביהן דבר שיש בו אחריות, חייבין לשלם. לבנו ובתו הגדולים, לעבדו ושפחתו העבריים, חייבין לשלם. ואם אמרו גדולים אין אנו יודעין מה חשבון עשה עמכם אבא, פטורין מלשלם.

כב אין פורטין לא מתיבת המוכסין, ולא מכיס של גביין, ואין נוטלין מהן צדקה, אבל פורט לו דינר, ומחזיר לו את השאר. נתחלפו לו כלים בבית האומן, אינו רשיי לשתמש בהם, וילך הלה [ויבקש את כליו. בבית האבל ובבית המשת', רשאי להשתמש בהם, וילך הלה] מיד ויבקש כליו.

כג גנב שנטל מזה ונתן לזה, מה שנטל נטל, ומה שנתן נתן. ירדן שנטל מזה ונתן לזה, מה שנטל נטל ומה שנתן נתן.

כד שטף נהר עצים ואבנים וקורות מזה ונתן לזה, אם נתיאשו הבעלים, הרי אילו שלהן. אם היו בעלים מרדפין, או שהיו במקום אחר, הרי אילו של בעלים.

כה שפך זה יינו והציל דבשו של חבירו, נותן לו שכרו דמי השב אבידה. ואם אמ' לו על מנת שאטול דמי שלי מתוך שלך, חייב ליתן לו.

כו פורק זה את עציו, והציל פשתנו, נותן לו שכרו דמי השב אבידה, ואם אמ' לו על מנת שאטול דמי שלי מתוך שלך, חייב ליתן לו. ר' יוחנן בן ברוקה אומ' תניי בית דין הוא שיהא זה שופך את יינו ומציל דבשו של חבירו ונוטל דמי יינו מתוך דבשו של חבירו, ושיהא זה מפרק עצו ומציל פשתנו של חבירו ונוטל דמי עצו מתוך פשתנו של חבירו.

כז מאימתי זוכה אדם בנחיל של דבורים, משתכנס לקפיפו. הרי שירד נחילו לתוך גינתו של חבירו, ואין בעל הגינה מניחו להכנס, שלא לשבר את ירקו, הרי זה יורד על כרחו ומציל נחילו, ואם הזיק משלם מה שהזיק. ר' ישמעאל בר' יוחנן בן ברוקה אומ' תניי בית דין הוא שיהא זה קוצץ את הסוכה ומציל נחילו ונוטל דמים, שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ.

כח שנים שהיו באין במדבר, ביד זה חבית של מים וביד זה חבית של דבש, נסדקה חבית של מים, תניי בית דין הוא שיהא זה שופך את דבשו ומציל מימיו של חבירו, וכשיגיע ליישוב נותן לו דמי דבשו, שהמים מחיה במדבר ואין הדבש מחיה במדבר.

כט פועל ועני שעלו באילן ושברו את הסוכה, אם עלו במקום שדרך בני אדם רגילין לעלות בו פטורין, ואם לאו, חייבין.

ל הגוזל את השדה ונטלה אנס, יאמר לו הרי שלך לפניך. הגוזל את חבירו, או שלוה הימנו, או שהפקיד לו ביישוב, לא יחזיר לו במדבר, אבל מחזיר לו בשיירה. והאבידה חוזרת לבעלים בכל מקום.

לא מי שבא בדרך והיה בידו מעות, וראה אנס בא כנגדו, אמ' לו בוא וטול את אילו שאני חייב לך, אם קבל עליו פטור, ואם לאו חייב.

לב משכן לו בית, משכן לו שדה, וראה דליקה ממשמשת ובאה בתוך שלו, אמ' לו בוא והציל את אילו שאני חייב לך, אם קיבל עליו פטור, ואם לאו חייב.

לג הגונב טלה מן הדיר והחזירו לדיר, ואחר כך נגנב כל הדיר כולו, אם הודיע בו לבעלים, או שמנאום, פטור, ואם לאו חייב. הגונב חבית מן המרתף והחזירה למרתף, ואחר כך נגנב כל המרתף כולו, אם הודיע בו לבעלים פטור, ואם לאו, חייב.

לד הטה את החבית ונטל ממנה רביעית, ונשברה, אינו משלם אלא רביעית, הגביהה ונטל ממנה רביעית, ונשברה, או שהחמיצה, משלם את הכל.

לה הגונב סלע מן הכיס והחזירה לכיס, ואחר כך נגנב הכיס כולו, אם הודיע בה לבעלים פטור, ואם לאו חייב. אמ' ר' יהודה במה דברים אמורים בזמן שהחזירה לצרירתה, אבל נטלה מן הכיס והחזירה לצרור, מצרור והחזירה לכיס, הרי זה חייב.

לו הגונב כיסו של חבירו והחזירו לו כשהוא ישן, וניעור, והרי הכיס בידו, אם מכיר את שלו, פטור, ואם לאו חייב. הגונב סלע מחבירו בלא יודע, והבליעה לו בחשבון, יצא.

לז לא תגנבו על מנת למקט, לא תגנבו על מנת לשלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה.

לח בן בג בג אומ' אל יטול אדם את שלו מבית אחרים, שמא יראה כגנב. וכן היה בן בג בג או' אל יגנוב אדם את שלו מבית הגנב, שמא אף הוא יראה כגנב, אלא משבר את שיניו ומוציא את שלו מידו.

לט גנבים שנכנסו במחתרת ועשו תשובה, כולן חייבין להחזיר. עשה אחד מהן תשובה, אין חייב לשלם אלא על חלקו בלבד. אם היה מוציא ונותן לפניהם חייב לשלם על הכל.

מ טול דמי פרתך, טול דמי טליתך, אין שומעין לו. באמת נגנבו, או אבדו, נותן לו דמיהן.

פרק יא

א אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים, ולא מן העבדים, ולא מן הקטנים. קבל מן האשה, יחזיר לאשה. מתה, יחזיר לבעלה, קבל מן העבד יחזיר לעבד, מת, יחזיר לרבו. קבל מן הקטן, עושה לו בהן סגולה, מת, יחזיר לאביו. וכולן אם אמרו בשעת מיתה ינתן לפלני שהן שלו, יעשה מפורש בפירוש.

ב הבן שנושא ונותן משל אביו, וכן העבד שנושא ונותן משל רבו, הרי הן של אב, הרי הן של רב. ואם אמרו בשעת מיתה ינתנו לפלני שהן שלו, יעשה מפורש כפירושו.

ג האומ' תנו מאתים דינר לבית הכנסת, תנו ספר תורה לבית הכנסת, ינתנו לבית הכנסת הרגיל בו, ואם היו שנים והיה רגיל בשתיהן, יתנו לשניהן. האומ' תנו מאתים דינר לעניים, ינתנו לעניי אותה העיר. ר' אחא אומ' לעניי כל ישראל. האומר תנו שדה פלני

לעניים, לקט שכחה ופיאה לעניי אותה העיר. לעניי עיר פלנית, לקט שכחה ופיאה לעניי עיר אחרת.

ד הבן שהיה אוכל משל אביו, וכן העבד שהיה אוכל משל רבו, קוצה ונותן פרוסה לבנו ובתו ולעבדו של אוהבו, ואינו חושש משם גזילו של בעל הבית, שכך נהגו.

ה לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה, ואין לוקחין פירות, יינות, שמנים, וסלתות, לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן הקטנים. אבא שאול או' לוקחין מן האשה בחמשה דינרין, כדי שתקח בהן כפה לראשה.

ו גבאי צדק' נוטלין מהן דבר מועט בצדקה, אבל לא מרובה.

ז אין לוקחין מן הבדדין לא שמן במועט, ולא זתים במועט, אבל לוקחין מהן שמן במדה, זתים במדה. רבן שמעון בן גמליאל אומ' לוקחין מן הנשים זתים בגליל העליון, שפעמים שאדם בוש להיות יושב על פתח חנותו, ונותן לאשתו ומוכרת. הבן שמוכר בשוק, וכן העבד שמוכר בשוק, מותר ליקח מהן. וכל שאמרו להטמין, אסור.

ח שומר פירות יושב ומוכר וסלו לפניו, יושב ושוקל וטורטני לפניו, ומותר ליקח מהן, וכל שאמרו להטמין אסור.

ט אין לוקחין מן הרועין לא מן עזין, ולא גזין, ולא תלושין של צמר, אבל לוקחין מהן תפארין, שהתפארין שלהן. ולוקחין מהן חלב וגבנה במדבר, אבל לא ביישוב. בכל מקום לוקחין מהן ארבע וחמש צאן, ארבע וחמש גזין, אבל לא שתי צאן, ולא שתי גזין. ר' יהודה או' לוקחין מהן ביאתות, אבל לא מדבריות. כללו של דבר, כל שגונב הרועה ואין בעל הבית יודע בו אסור ליקח ממנו, וכל שאי איפשר לו אלא אם כן בעל הבית יודע בו, מותר ליקח אותו.

י אין שוכרין בהמה מן הרועים, ולא כלים מבעלי אומניות. אין שואלין בהמה מן הרועין, ולא כלים מבעלי אומניות. הן עצמן מותר לישתמש בהן, וכלים הנמכרין לשם חדשים אסור לישתמש בהן.

יא אין לוקחין מן הגרדי לא קוצין, ולא עורין, ולא פאנקנין, ולא שירי פקעיות, אבל לוקחין ממנו בגד מנומר, שתי, טוי, ואריג.

יב אין לוקחין מן הצבע לא אותות, ולא דוגמאות, ולא תלושין של צמר, אבל לוקחין הימנו צמר צבוע, טוי, שתי, ערב. אין לוקחין מן הסורק מוכין, מפני שאינן שלו. מקום שנהגו להיות שלו, הרי אילו שלו. בכל מקום לוקחין ממנו כר מלא מוכין, וכסת מלאה מספחות.

יג ולוקחין מן הכובס מוכין, מפני שהן שלו. ולא יסרק את הבגד לשתיו, אלא לערבו, ולא יהא נותן בבגד יותר משלש כופין. ושני חוטין העליונין הרי אילו שלו. אם היה שחור על גבי לבן נוטל את הכל, והן שלו.

יד ישעיה איש טיריאה היה נוהג בחסידות, ונוטל את הכל. אם עתיד להשוותו, אפי' טפח מותר. משויהו לארכו, ואין משויהו לרחבו.

טו מה שחרש מוציא במעצד, והנפסק במגרה, הרי אילו של בעל הבית, מתחת המקדח, ומתחת הרהיטני, והמגרר במגרה, הרי אילו שלו.

טז הנותן עורות לעובדן, הקציצין והתלושין הרי אילו של בעל הבית, והיוצא עם שטף המים הרי אילו שלו.

יז החייט ששייר מן החוט פחות ממלוא מחט, ומטלית פחותה משלש על שלש, והנותן עורות [לעבדן], כולן אצל בעל הבית, (לעבדן) הרי אילו משל בעל הבית.

יח מסתתי אבנים, מפסקי גפנים, מנקפי הגין, מנכשי זרעים, בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן אסורין משום גזל, אין בעל הבית מקפיד עליהן, מותרין משום גזל. השוכר את הפועל לנקף עמו בהגין, ולזמר עמו במסמרות, מקום שנהגו להיות שלו הרי אילו שלו, ושל בעל הבית הרי אילו של בעל הבית, ואין משנין ממנהג המדינה.

סליק פירקא וסליקא מסכתא